

ja küsib: „Iga, kust see loit on nii saanud?“ Sinu isa vastas sulle: „Laps, see on Jumalast nii targaste loodud, meie inimesed ei jõua seda aramõista!“ Ja su isal oli õigus, sest Jumala läte tööd on nii suured ja arusaamatad, et inimlik tundmine neist aru otsa läte ei võt saada. Aga et meie Tema imetegudest ometi osasti aru saada võiksime ja seega Tema suurust ja tarkust enam ära tunda ja imetspanna, selle tarvis on ka meie mõistuse päha pannud. Ja mõistuse abil on targad mehed sügavamale looduse saladuste sisse tungida püüdnud ning sealt seda kirja lugeda katsunud, mis Ta alguses sinna ära warjanud. Et enamate loomade sündimine ja sığınemine meie silma eest warjul on, sellepärast on ühe looma ilmale tulemine ka igale inimesele nagu üks uudis, üks imestamise väärt sündimus, nagu ühe saladuse avaldamine.

Seda saab igamees ise õigets tunnistama, kes kolme nädalalise ematana haundumise järele munast korraka targa ja osawa linnufese näeb wälja tulema, munast, mis meie silmale täitsa jurnud näitas olema. Meie võime linnu muna juures iseäranise tergusega loomafese saamist ja sündimist tähele panna, sest et muna ka kunstlikult võib haunutada ja selle juures sündiwa loomafese teha suurenemist järk järgult tähele panna.

Juba 2000 aasta eest hakkas meie looduse õpetuse isa, Aristoteles, kes Aleksandri Suure koolmeister oli, lanamuna kallal elusündimist uurima; ja sest ajast saab saavad määratumad munade hulga teadusliste katsete tarwis ära pruugitud, nimelt veel sellest ajast saadit, kus näha on saadud, et linnu teha sündimise põhjustingimised needsamad on, mis nad imetajate elajate ja inimesegi juures on. Et aga elajate munafesed liiga weikesed on ja nendega suurendamise klaasi (mikroskoopi) pruukimise juures wäga ettemahtlik piab olema, sellepärast astus linnumuna nende asemele — ja meie võime ütelda, et ühegi looma igasilmapiigune kaswamise järk meile nii

tuttaw ei ole, kui lanapojalese oma. Selle peale waa-dates, ei ole need teadused mitte üksi looduse tundjate waraks jäänud, waid iga ärksama waimuga inimene püüab end nendega tutwustada. Ei olda meie päiwi enam walmi teha üksi rahul, waid tahetasse ka teada, misluguste sala teede peal loodus selle teha on walmistanud.

Selles mõttes mõtlin ka mina ette, auustatutele Kasu-lise Kalendri lugejatele, linnu munast, nimelt aga kana munast ja tema üksikute jagude tähendusest tulema linnu kohta, lühidelt looduse teaduse põhjusel*) juttu ajada.

Kui meie lindude ja teiste selgrooliste loomade sündimise peale waatame, siis näeme tobe, et linnud üksi munetud munadest sünniwad. Kuna kalad, kahepaiksed ja roomajad ka elawaid poegi sünnitada wõiwad, kuna imetajad elajad ja inimene üksi elawat järeisugu sünnitawad, munevad ainult linnud. Üksi lind ei sünnita elawaid poegi. Arwatakse, et linnu teha ehitus muud sığınemist ei luba, kui üksi munemist, sest et nende teha nagu laewaks on loodud, kus wäha ruumi sees on. Ja kas ei ole ka lind kui üks õhu ja wee laew, selle tehas mitte liiga raskeid koormaid ette tulla ei wõi, kui tema liikumine (lendamine) mitte takistatud ei pia saama. Selle pärast ei mune ka linnud mitte korraka pa l j u mune, nagu kalad ja kahepaiksed; suur munade koorm teeks linnu teha lendamise tarwis liiga raskest. Linnu tehas on igal pool wäheste ruumi eest hoolt tantud. Kui meie ühe muneja kana lahti lõikame, soolikad ja malsad wälja wõtame, siis leiame kopsude alt selgroo juurest ühe kobara moodi orgaani, „muna sarja,“ mille üksikutes mar-jades, muna fopifistes, mõnda tarwa munad on. Suuremad, piatselt munarebu suurused, on õhufese nahafese

*) Abinõuu: Zeitschrift für Thiermedizin und vergleichende Pathologie. Prof. Dr. Bonnet.